

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การพัฒนา (Development) เป็นสิ่งที่ทุกสังคมยอมรับและปรารถนา และพยายามหาทางที่จะไปสู่ด้วยแนวทางและวิถีทางต่าง ๆ ตามระบบความคิด ความเชื่อ และปรัชญาที่เรียกว่า “กระบวนทัศน์การพัฒนา” (Development Paradigm) ที่ปรากฏอยู่ในสังคมนั้น ซึ่งไม่ได้คงที่ตายตัวอยู่ตลอดไป เพราะแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสฐาน (Normative Concept) จึงมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (เดวิด โกลด์สเวอร์ธี, 2530 : 3) กระบวนทัศน์การพัฒนาในสังคมใดสังคมหนึ่งก็ตาม ย่อมมีอิทธิพลในการกำหนดอุดมการณ์เป้าหมาย แนวทาง รวมถึงนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนา อันมีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตด้านต่าง ๆ ของคนในสังคมนั้น

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เศรษฐกิจพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับการบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและชุมชน มิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า วัตถุประสงค์ในการผลิตสำหรับการดำรงชีพได้มาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความใกล้ชิดผูกพันและตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏในรูปของความเชื่อและพิธีกรรมที่เอื้อต่อการรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก วิถีชีวิตเช่นนี้มีความเหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแบ่งปันผลผลิตและการพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่าง ๆ ด้วยลักษณะทั้งหมดนี้ ทำให้สังคมไทยในอดีตมีความเป็นเอกเทศ มีความสุขและพึ่งตนเองได้ตามอัตภาพ รวมทั้งสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวได้ตลอดมา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, 2537)

จวบจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมไทย เมื่อประเทศได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นความทันสมัยตามแบบตะวันตก นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศตะวันตกได้เผยแพร่ความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ การให้ความช่วยเหลือผ่านโครงการเงินกู้ การให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ เป็นต้น การเผยแพร่ความคิดดังกล่าวได้สร้างความหมายในลักษณะคู่ตรงข้ามคู่หนึ่งให้เกิดขึ้นคือ “การพัฒนา” (Development) และ “ความด้อยพัฒนา” (Underdevelopment) เพื่อการจัดแบ่งประเภทของประเทศต่าง ๆ ออกเป็น “ประเทศที่พัฒนาแล้ว” กับ “ประเทศที่ยังด้อยพัฒนา” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540 : 87) จนมีผลทำให้ประเทศไทยถูกให้ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่ง การให้

ความหมายเช่นนี้ มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาของประเทศไทย จากวิถีชีวิตแบบยังชีพและเคารพต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นวิถีชีวิตแบบทันสมัยแบบตะวันตก ความหมายและกฎเกณฑ์สังคมทันสมัยได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบงำจารีต ความคิด ความเชื่อ และคุณค่า และสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ในที่สุดเกิดกระแสความ ต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง และผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังปรากฏชัดเจนในรูปแบบของแผนพัฒนาประเทศที่เรียกว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504 - 2509) และฉบับต่อๆ มา (สุรวุฒิ ปัดไธสง, 2542 : 5)

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยเป็นอย่างมากในทุกด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยที่กระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อน ยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กล่าวถึงผลการพัฒนาที่ผ่านมาว่า เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 7 ต่อปี ประชากรมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นประมาณ 30 เท่า คนไทยส่วนใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมมากขึ้นในระดับที่น่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า น้ำประปา รวมทั้งการศึกษาและสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม การพัฒนายังได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อมด้วย การพัฒนาที่มุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านรายได้ ทำให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น คนในสังคมมีปัญหาด้านพฤติกรรม คือ การย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม เอรัดเอาเปรียบผู้อื่น พร้อมทั้งจะทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นหรือสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของไทยสูญสลายไป กล่าวโดยสรุปผลของการพัฒนาที่เน้นความทันสมัยเป็นการพัฒนาที่เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน นำไปสู่การล่มสลายของชุมชนหรือชุมชนอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 1-3)

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะของชุมชนที่ขาดความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ มีลักษณะดังนี้ (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งานวิทยาพงศ์, 2540 : 8 - 9)

1. เป็นชุมชนที่สูญเสียความเป็นปึกแผ่น อันเป็นหัวใจของความเป็นชุมชนในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างทำมาหากิน ขาดความร่วมมือร่วมใจ มุ่งความอยู่รอดของตนเองมากกว่า ชุมชนมีการอพยพย้ายถิ่นทั้งชั่วคราวและถาวร ส่วนในทางจิตวิญญาณหรือนามธรรมชุมชนขาดหรือลดน้อยลงในด้านน้ำใจและความเอื้อเพื่อต่อกัน

2. เป็นชุมชนที่พึ่งพิงภายนอกสูง ถูกปัจจัยภายนอกควบคุมและกำหนดความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา รูปแบบการบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ ค่า

นิยม ความเชื่อ ฯลฯ โดยที่ชุมชนมีอำนาจในการต่อรองต่ำ หรือมีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ น้อย

3. เป็นชุมชนที่ขาดรากฐานและพัฒนาการของตนเอง อันเนื่องมาจากพัฒนาการของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา เทคโนโลยี ฯลฯ ถูกทำลายหรือถูกทอดทิ้งให้ชะงักงัน ส่งผลให้ศักยภาพและภูมิปัญญาของท้องถิ่นสูญหายไปหรือถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. เป็นชุมชนที่แก้ไขหรือควบคุมปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ยากหรือได้น้อย เช่น ปัญหาการแย่งชิงหรือทำลายทรัพยากร ทั้งจากบุคคลภายนอกและในชุมชนตนเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นหนี้สิน ที่ดินทำกิน ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

การที่ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ได้สร้างความวิตกกังวลให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยทั่วไป และได้มีการตั้งคำถามกับการพัฒนาที่มุ่งเน้นความทันสมัยว่ามีความเหมาะสมกับสังคมไทยหรือไม่เนื่องจากชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศเป็นรากฐานสำคัญของประเทศโดยรวม หากชุมชนทั้งหลายขาดความเข้มแข็งย่อมไม่เป็นผลดี และส่งผลต่อความเข้มแข็งของประเทศโดยรวมด้วยเหตุนี้แนวคิดในการพัฒนาประเทศโดยการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งจึงเกิดขึ้น แนวคิดที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ค่อยๆ ก่อตัวขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในที่สุดเกิดพลังเพียงพอในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ในวัตถุประสงค์ของแผนดังกล่าวด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

นักคิดและนักพัฒนาจำนวนมากได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีประเด็นที่เหมือนและแตกต่างกัน สามารถสรุปเป็นลักษณะของชุมชนเข้มแข็งได้ดังนี้คือ (1) เป็นชุมชนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และ/หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามในด้านต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน (2) เป็นชุมชนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความสามัคคี (3) เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ และ (4) เป็นชุมชนที่มีผู้นำตามธรรมชาติ

การที่ชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับแนวทางในการเสริมสร้างให้เกิดขึ้น นักคิดนักวิชาการหลายคนได้เสนอแนวทางดังกล่าว และได้ข้อสรุปว่าแนวทางที่สำคัญคือ การก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และ/หรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง (เดวิท แมธิวส์, 2540 : 8, 14)

การเกิดขึ้นของแนวความคิดการพัฒนาในสังคมไทย โดยการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น นับว่าเป็นแนวคิดที่ต่อต้านกระบวนการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการทำให้ทันสมัย ซึ่งครอบงำแนวความคิดการพัฒนาสังคมไทยมานานกว่า 40 ปี การเปลี่ยนแปลงแนวคิดของการพัฒนานี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมในสังคมไทยด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของสังคมไทย ในการกำหนดวิถีทางตนเองแทนการถูกครอบงำจากภายนอก มีความเป็นอิสระที่จะกำหนดชะตากรรมในด้านเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่การยอมรับและเห็นความสำคัญในความสามารถ ศักยภาพ และภูมิปัญญาของสังคมไทย อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในสังคม การที่ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้นจะมีการจัดระเบียบทางสังคมใหม่เกิดขึ้น สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน สมาชิกมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน สามัคคีกัน ชุมชนพึ่งตนเองได้ และมีผู้นำตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกของชุมชนมีความสัมพันธ์กันในเชิงแนวราบด้านอำนาจและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน เข้ามาร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยกันในลักษณะภาคีที่เห็นความสำคัญของกิจกรรม มิใช่เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากถูกอำนาจสั่งการ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันในด้านศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การที่จะผลักดันให้แนวความคิดเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนกลายเป็นกระบวนการพัฒนาของสังคมไทย และนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้นั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งคือ องค์ความรู้ในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เมื่อพิจารณาสภาพองค์ความรู้ดังกล่าวที่มีอยู่ในปัจจุบันกลับพบว่ายังไม่เพียงพอที่จะอธิบายให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ในเรื่องนี้ ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลเชิงประจักษ์ของชุมชนไทยจำนวนไม่น้อยที่กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ตลอดจนการศึกษาวิจัยจำนวนหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ในการปรับตัวและแก้ปัญหของชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้สมาชิกของชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข พึ่งตนเองได้ รักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพสมดุลได้ แม้อยู่ภายใต้การครอบงำของกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นความทันสมัยก็ตาม แต่ความรู้ที่มีอยู่นั้นก็ยังไม่ผสมผสานกันอย่างเป็นระบบและรอบด้านเพียงพอที่จะเป็นฐานความคิดในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างเร่งด่วนเพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดขึ้นในสถานะใด อันจะเป็นเครื่องรองรับ

และสนับสนุนให้แนวคิดการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดมรรคผลในทางปฏิบัติต่อไป

แนวทางหนึ่งในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งที่ปรากฏข้างต้นคือ การสังเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis) ซึ่งหมายถึงระเบียบวิธีการศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยการรวมระบบงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหานั้น ๆ หลาย ๆ เรื่องมาศึกษาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อสรุปอย่างมีระบบให้ได้คำตอบของปัญหาที่เป็นข้อยุติ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2530 : 26)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่เรียกว่าการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิमान เนื่องจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งอยู่จำนวนหนึ่งที่จะสามารถนำมาสังเคราะห์ได้ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต้องการความรู้ที่ผสมผสานอย่างเป็นระบบและรอบด้าน การสังเคราะห์งานวิจัยจึงมีความเหมาะสมในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ปัญหาการวิจัย

1. ปัญหาการวิจัยทั่วไป

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดขึ้นในสภาวะใด

2. ปัญหาการวิจัยเฉพาะ

2.1 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีลำดับขั้นตอนอย่างไร

2.2 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

2.3 มีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
2. องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

ขอบเขตการวิจัย

1. เนื่องจากงานวิจัยนี้ต้องการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยการสังเคราะห์งานวิจัยที่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการผสมผสานความรู้อย่างเป็นระบบและรอบด้าน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology) ที่เรียกว่า “การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิमान” (A Meta – Ethnographic Research) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย Noblit และ Hare(1988) เนื่องจากวิธีวิทยาการวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางในการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพไว้อย่างเป็นระบบ

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งตอบคำถามว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดขึ้นในสถานะใด ดังนั้น จึงจำกัดขอบเขตในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งใน 3 ประเด็น คือ (1) ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (2) องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและ (3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

3. งานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ เป็นงานวิจัยที่อาศัยวิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีวิทยาการวิจัย และดำเนินการวิจัยในประเทศไทย เสร็จสิ้นในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะในช่วงก่อน พ.ศ. 2530 น่าจะมีงานวิจัยเชิงคุณภาพน้อยมาก หากย้อนหลังไปมากกว่านี้ก็อาจจะไม่สามารถรวบรวมงานวิจัยได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัย (Research Methodology) ที่เรียกว่า “การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิमान” ซึ่งเป็นวิธีการใหม่ที่ใช้ในการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยปกติการสังเคราะห์งานวิจัยที่ใช้วิธีการนี้จะสังเคราะห์งานวิจัยเพียง 5-6 เรื่องเท่านั้น แต่ในการวิจัยครั้งนี้ได้สังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 31 เรื่อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การสังเคราะห์ หมายถึง การนำส่วนย่อยมาประกอบเข้าด้วยกันจนเกิดสิ่งใหม่
2. งานวิจัย หมายถึง การค้นคว้าเพื่อหาความรู้ตามหลักวิชาที่เชื่อถือได้ ทั้งที่เป็นวิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ งานวิจัยของบุคคล งานวิจัยของสถาบันการศึกษาและงานวิจัยของหน่วยงานอื่นๆ
3. การสังเคราะห์งานวิจัย หมายถึง ระเบียบวิธีการศึกษาข้อเท็จจริง เพื่อตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหานั้นๆ หลายๆ เรื่อง มาศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอข้อสรุปอย่างเป็นระบบ

4. การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิธาน หมายถึง ระเบียบวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งที่มีการวิธีการสังเคราะห์โดยการนำเอาข้อค้นพบของงานวิจัยแต่ละเรื่องที่น่ามาสังเคราะห์มาดำเนินการดังนี้ (1) แปลความเปรียบเทียบกันและกัน (2) แปลความหักล้างระหว่างกรณี (3) เสนอเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุป
5. การแปลความเปรียบเทียบกันและกัน หมายถึง การนำเอาคำเปรียบเทียบที่มาจากข้อค้นพบของงานวิจัยแต่ละชิ้นที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันมาเปรียบเทียบกัน เพื่อดูว่าคำเปรียบเทียบใดมีความเหมาะสม
6. การแปลความหักล้างระหว่างกรณี หมายถึง การนำเอาคำเปรียบเทียบที่มาจากข้อค้นพบของงานวิจัยแต่ละชิ้นที่ขัดแย้งกันมาเปรียบเทียบกันเพื่อหักล้างกัน
7. การเสนอเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุป หมายถึง การสร้างข้อสรุปจากงานวิจัยที่น่ามาสังเคราะห์
8. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือเขตการปกครองเดียวกันมีความสัมพันธ์กัน
9. ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีลักษณะดังนี้ (1) ชุมชนมีการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดี หมายถึง สมาชิกของชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้และ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามในด้านต่างๆ ในชุมชน (2) ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกของชุมชนมีความผูกพันและความสัมพันธ์ที่ดี มีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน สมาชิกเห็นประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว (3) ชุมชนพึ่งตนเองได้ หมายถึง สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันตัดสินใจในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนด้วยตัวของชุมชนเองโดยอิสระ ปราศจากการควบคุมบังคับจากภายนอก และมีอำนาจต่อรองกับภายนอกชุมชน (4) ชุมชนมีผู้นำตามธรรมชาติ หมายถึง มีผู้นำเกิดขึ้นในขณะที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
10. ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกของชุมชนได้รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกของชุมชนร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหา แสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา ดำเนินการ และประเมิน
11. องค์ประกอบการเรียนรู้ หมายถึง องค์ความรู้หรือเนื้อหาการเรียนรู้ของชุมชนฐานการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่มีอยู่รอบตัวและกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน
12. ปัจจัยการเรียนรู้ หมายถึง ปัจจัยภายในชุมชน ปัจจัยภายนอกชุมชน และปัจจัยด้านสภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ในชุมชน
13. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ประกอบด้วย ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกของชุมชนได้รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามองค์ประกอบการเรียนรู้ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำเอาวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาภิมาณ (Meta – Ethnographic Research) มาสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อหาข้อความรู้ที่ได้จากการสรุปอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในประเด็นลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง อันเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ทางด้านพัฒนศึกษา

2. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งครั้งนี้ ทำให้ได้แนวคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

3. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในครั้งนี้ ได้ใช้เทคนิควิธีการสังเคราะห์งานวิจัยที่เรียกว่า “Meta – Ethnographic Research” ซึ่งพบว่ายังไม่มีนำมาใช้ในประเทศไทย เป็นครั้งแรกที่ใช้เทคนิคนี้ในการสังเคราะห์งานวิจัยจึงทำให้ไม่เพียงแต่จะได้ความรู้ที่มาจากผลการสังเคราะห์งานวิจัยเท่านั้น หากแต่ยังได้ความรู้เกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัยด้วย

4. องค์ความรู้จากการวิจัยจะเป็นพื้นฐานผลักดันให้แนวคิดการพัฒนาที่เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นกระบวนการหลักในการพัฒนาประเทศ